

РЕФЕРАТИ ОПУБЛІКОВАНИХ СТАТЕЙ

До 160-річчя клітинної теорії. Мажуга П. М. — Розглянуто об'єктивні умови створення у 1839 р. Теодором Шванном клітинної теорії, що стверджувала єдність органічної природи і спільні корені розвитку організмів на підставі незаперечного факту, що в основі будови живих істот знаходиться єдиний гомологічний елемент — клітина.

Ключові слова: рослинна клітина, тваринна клітина, ядро, гомологія, клітинна теорія.

Мікроартроподи як індикатори стану рекультивційних процесів ґрунту. Акімов І. А., Тарашук М. В. — За даними літератури і власних досліджень розроблено узагальнену методику зооіндикації і моніторингу на основі аналізу синекологічних показників угруповань ґрунтових мікроартропод. Для випадків деградації органіки та рекультивції техногенних ландшафтів проаналізовано сукцесійну динаміку наступних показників: видового складу, рівня загальної чисельності, таксономічної структури, структури домінування, спектра біоморф, співвідношення г- та К-стратегій в угрупованні. Відмічаються риси подібності та відмінності у динаміці синекологічних показників двох проаналізованих випадків сукцесій, що найбільш відрізняються на середніх та кінцевих етапах за параметрами видового складу і спектру біоморф. Найбільш показовими групами мікроартропод для характеристики стану ґрунтового населення і групи ґрунтових кліщів та ногохвісток (колембол). З використанням вказаних параметрів мікроартроподної складової ґрунтового населення проведено порівняльний зооіндикаційний аналіз процесів рекультивції на 6 пробних ділянках застосування різних методик рекультивції буровугільних відвалів, розроблених Інститутом землеустрою ААН України. Дослідження показали, що загалом, виходячи із стану ґрунтового населення мікроартропод, 19-річне відновлення відвалів дало незаперечні позитивні результати на усіх ділянках рекультивції. При цьому найбільш переконливі показники успішного рекультивційного процесу одержані як, з одного боку, для варіанту застосування традиційної схеми (нагортання 50-сантиметрового шару гумусу на основну лесову породу), так і, з другого боку, для менш коштовного варіанту рекультивції, що базується на застосуванні суміші рівних частин лесу і гумусу.

Ключові слова: мікроартроподи, кліщі, ногохвістки, колемболи, зооіндикація, моніторинг.

Склад і структура цестодофауни суходольних птахів України. Корнюшин В. В., Саламатін Р. В. — Узагальнено відомості стосовно гельмінтофауни суходольних птахів України, які містяться в більш ніж 120 публікаціях. Наразі у цієї групи хазяїв зареєстровано 96 видів цестод, серед них 12 видів, що паразитують у домашніх курей та індиків, а також 1 вид, специфічний для страуса нанду. Всі виявлені цестоди належать до 11 родин ряду Cyclophyllidea. Домінує в регіональній цестодофауні родина Dilepididae (32 види, 33,3%), значне місце посідають також родини Davaineidae (20 видів, 20,8%), Buteiridae (12 видів, 12,5%) та Hymenolepididae (10 видів, 10,4%). Відзначено істотну різницю між таксономічною структурою цестодофауни суходольних і гідрофільних птахів. В цестодофауні останніх переважають види родини Hymenolepididae (56% видового складу), а частка Dilepididae складає всього 25,9%.

Ключові слова: цестоди, склад, структура, птахи, Україна.

Огляд роду *Entedon* (Hymenoptera, Eulophidae, Entedoninae). 3. Ревізія групи видів *kerteszi*. Гумовський О. В. — В статті запропоновано огляд групи видів *kerteszi* підроду *Entedon* роду *Entedon*. До даної групи належать палеарктичний *E. (E.) kerteszi* Erdős (відомий з Угорщини, Болгарії та Монголії) та неарктичний *E. (E.) occidentalis* Girault (вказаний зі США та Канади). В роботі наведено діагноз дослідженої групи, переописи включених до неї видів, їх порівняльні діагнози та нові дані з поширення.

Ключові слова: Hymenoptera, Eulophidae, Entedoninae, *Entedon*, групи видів, Палеарктика, Неарктика.

Опис личинок трьох видів жуків роду *Aphodius* (Coleoptera, Scarabaeidae). Повідомлення 1. Мартинів В. В. — Описано та проілюстровано основні морфологічні структури личинок 1-го, 2-го та 3-го віку трьох видів жуків роду *Aphodius*: *Aphodius (Esymus) pusillus* (Herbst, 1789), *Aphodius (Subrinus) sturmi* Harold, 1870 та *Aphodius (Plagiogonus) putridus* (Fourcroy, 1785). Вказано деякі вікові зміни в морфології личинок. Вперше для представників роду *Aphodius* описується відкладка яєць в товщу ґрунтового шару компактними групами. Вказано на відсутність лялькової камери у *A. pusillus*, що не характерно для пластинчатовусих жуків.

Ключові слова: Scarabaeidae, *Aphodius*, личинки, вікові зміни, особливості яйцекладки, заляльковування.

Маловивчені види мішечниць (Lepidoptera, Psychidae) фауни України. Рутьян Є. В. — Описано раніше невідомих самок 3 видів психід: *Solenobia karadagica* Zag., *Epichnopteryx crimeana* Kozh. з Крима і *Reisseronia staudingeri* (Heyl.) з Донецької обл. Вперше вивчено геніталії самця *R. staudingeri* та чохлики гусениць 3 видів. Наведено нові дані з поширення та відомості про екологічні та етологічні особливості.

Ключові слова: Lepidoptera, Psychidae, мішечниці, фауна, морфологія, екологія, Україна.

Зимова орнітофауна міста Ніжина. Марисова І. В., Кузьменко Л. П. — В останні роки (1996—1997) було проведено ревізію видового складу, біотопічного розподілу і чисельності птахів у зимовий період на всій території міста. Усього в зимовий період в місті Ніжині зареєстровано 50 видів птахів. Найбільш масовими є: *Corvus frugilegus* (він же фоновий в усіх біотопах), *Passer domesticus*, *Parus major*, *Columba livia*, *Corvus monedula*. Розглядаються також деякі питання біології окремих видів.

Ключові слова: Україна, орнітофауна, біотоп, розподіл, чисельність.

Мірмекофауна (Hymenoptera, Formicidae) асканійського типчакково-ковилового степу: спільна зустрічальність видів та відношення до факторів середовища. Хоменко В. М. — В цілинному типчакково-ковиловому степу «Асканія-Нова» виявлено 24 види мурашок. Аналіз положення мурашок у просторі, який утворено з екологічних характеристик середовища існування, місця в трофічній мережі та розмірності видів, а також порівняння їхньої спільної зустрічальності дозволяють виявити тенденції їхньої бісоціальних взаємовідносин.

Ключові слова: мурашки, Formicidae, екологічна структура, біосферний заповідник «Асканія-Нова».

Про гніздування бджіл роду *Megachile* (Hymenoptera, Megachilidae) на півдні Приморського краю Росії. Повідомлення 2. Романьков О. В., Романькова Т. Г. — Відомості про гніздування *Megachile ligniseca*, *M. manipula*, *M. nipponica*, *M. willoughbiella*: гніздова архітектура, гніздобудівельна активність, кормові рослини, гніздові паразити.

Ключові слова: Hymenoptera, Apoidea, Megachilidae, *Megachile ligniseca*, *M. nipponica*, *M. manipula*, *M. willoughbiella*, гніздування, кормові рослини, гніздові паразити, Приморський край, Росія.

Особливості розмноження, сезонних та багаторічних коливань чисельності *Mus musculus* (Mammalia) в скиртах північного сходу України. Зоря А. В., Наглов В. А., Кач Г. Є. — На підставі результатів обліку гризунів в скиртах Лісостепу та Степу Харківської обл. впродовж 1954—1996 рр. встановлено, що хатня миша входить до складу постійних членів угруповань гризунів, що заселяють скирти, і займає серед них друге за чисельністю місце. Умови існування виду в скиртах степової зони сприятливіші ніж у Лісостепу. Про це свідчать вища чисельність, доля виду в населенні гризунів та менша смертність. Найбільша концентрація гризунів в скиртах відмічається в роки з теплими багатосніжними зимами.

Ключові слова: *Mus musculus*, гризуни, агроценози, скирти, Степ, Лісостеп, Україна.

Новий вид з роду *Eurytoma* (Hymenoptera, Eurytomidae) з аридних регіонів Палеарктики. Зерова М. Д., Дякончук Л. А. — Наведено опис нового для науки виду *Eurytoma paracynipsea* sp. n. за матеріалами з Середньої Азії (Туркменістан) та степової зони України (Асканія-Нова). Новий вид найбільш близький до широко поширеного палеарктичного виду *Eurytoma cynipsea* Boh., від якого відрізняється округлим черевцем самки, більш опуклими грудьми, помітно довшими члениками джгутика вусиків у обох статей, а також забарвленням та біологією. Голотип та паратипи — в колекції Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України (Київ).

Ключові слова: Hymenoptera, Eurytomidae, *Eurytoma*, новий вид.

Нові види жуків-коваликів (Coleoptera, Elateridae) з Киргизстану. Долін В. Г. — Описано та проілюстровано 4 нових види жуків-коваликів з роду *Zorochnus* Thomson та 3 з роду *Cardiophorus* Eschscholtz. *Z. tarbinskyi* sp. n. близький до *Z. gurjevae* Dolin, 1995, відрізняється більш крупними розмірами, довшими вусиками, іншою формою передньогрудей та едеагусу; довшими антенами, вужчими передньогрудьми та чорним 5-м черевним тергітом; *C. terskeyensis* sp. n. близький до *C. vestigialis* Candèze, 1889 і відрізняється наявністю подвійної пунктировки на коротших передньогрудях та іншим забарвленням надкрил; *C. granulicollis* sp. n. належить до групи *C. asper* Gurjeva, 1966, відрізняючись від усіх близьких видів наявністю дрібних гранул на диску передньогрудей.

Ключові слова: Coleoptera, Elateridae, нові види, Киргизстан.

Новий вид роду *Dinetus* (Hymenoptera, Sphecidae) з Казахстану. Казенас В. Л. — Описано *D. wojciechi* з центрального та південно-східного Казахстану. Новий вид близький до *D. dentipes* Saunders, відрізняючись будовою переднього вертлуга та формою переднього стегна самця, наявністю 2 зубців, а не дуговидно вирізаного спереду пластинчастого виступа на передньому краї наличника самки, формою мандибули, вкороченими 1-м та 2-м члениками джгутика вусика самця і деталями забарвлення. Від іншого близького виду, *D. turanicus* Kazenas, новий вид відрізняється глибокою базальною вирізкою на нижньому краї мандибули, наявністю зубця на передньому вертлузі і передньому стегні самця.

Ключові слова: Hymenoptera, перетинчастокрилі, Sphecidae, Казахстан, фауна, новий вид.

Опис личинки старшого віку жука-довгоносика *Donus nidensis* (Coleoptera, Curculionidae). Назаренко В. Ю. — Наведено морфологічний опис з використанням хетотаксії личинки старшого віку *D. nidensis* Mazur et Petryszak.

Ключові слова: Coleoptera, Curculionidae, *Donus nidensis*, личинка, морфологія, хетотаксія.

До вивчення орнітофауни міських та приміських зелених насаджень в умовах центрального правобережжя Лісостепу України. Містрякова Л. М. — Протягом 1994–1997р. в 26 міських та приміських урбоценозах регіону встановлено гніздування 90 видів птахів, в тому числі: в дендрологічних парках — 71 (середня чисельність — 4,19 ос/га), в міських парках — 59 (4,10 ос/га), в скверах — 28 (15,18 ос/га), в приміських лісових зонах — 72 види середньою чисельністю 3,49 ос/га. При характеристиці заселення тими чи іншими видами птахів певних типів урбоценозів вводиться індекс поселення (іп). За способом гніздування орнітофауна поділяється на 5 екологічних груп: кроногніздники — 34 (37,78%), дуплогніздники — 23 (25,56%), наземногніздувачі — 22 (24,44%), норникові — 3 (3,33%), пов'язані з будівлями — 8 (8,88) видів.

Ключові слова: Україна, Правобережна Україна, Лісостеп, орнітофауна, урбоценози.

До особливостей періодизації постембріонального розвитку пташенят мисливського фазана в умовах півдня України. Повідомлення 1. Вплив різних факторів на постембріогенез мисливського фазана. Корж О. П. — В залежності від умов вирощування розвиток пташенят мисливського фазана може прискорюватись або уповільнюватись в межах 2–4 тижнів. Найбільш сильний вплив на постембріогенез мають умови годівлі, особливо вміст сирого протеїну в кормі. Підвищення вмісту протеїну в раціоні призводить до рівномірного прискорення розвитку організму в цілому, зрушення його вмісту може призвести до порушень пропорційності розвитку. На збереження пташенят рівень протеїну в кормах має менший вплив. Використання додатку антиоксидантного типу «дистинол» призводить до прискорення розвитку пташенят та підвищення їх збереження. Виявлено корелятивний зв'язок між вмістом протеїну в кормі та дією додатку. Певний вплив на хід постембріонального розвитку мають також і інші умови утримання пташенят.

Ключові слова: мисливський фазан, антиоксидант, іонол, діметилсульфоксид, дистинол, раціон, протеїн, збереження.

Внутрішньопопуляційна мінливість оологічних показників співочого дрозда. Чаплигіна А. Б. — Досліджено залежність деяких морфологічних показників яєць співочого дрозда (*Turdus philomelos* С. L. Brehm, 1831) від строків розмноження, розміру кладки, хронологічних, біотопічних та антропогенних факторів.

Ключові слова: співочий дрізд, мінливість, яйця, Україна.

Кольорові варіації бабака (*Marmota bobac*) в Україні. Дудкін О. В. — Обговорюється процес дестабілізації однорідної фенотипової структури популяції бабака, який розпочався приблизно 2 десятиріччя тому. Він наступив синхронно або вслід за спалахом чисельності.

Ключові слова: поліморфізм, бабак.

Видовий склад мишовидних гризунів (Muroidea, Mammalia) Тернопілля (Україна). Шевчик Л. О. — Приводиться огляд видового складу мишовидних гризунів, вказуються місця їх поширення, деякі морфологічні показники, а також особливості живлення. Дрібні мишовидні гризуни в фауні Тернопільщини представлені 10 видами, що належать до 2 родин, а саме — Muridae (нараховує 6 видів, 4 роди) та Arvicolidae (4 види, 3 роди). Вперше наводяться дані щодо наявності, поширення та екології на Поділлі видів *Sylvaemus uralensis*, *Microtus rossiaemeridionalis* та *Terricola subterraneus*.

Ключові слова: гризуни, фауна, поширення, екологія, Поділля, Україна.

Курганчикова миша (*Mus spicilegus*, Mammalia) у східних регіонах України. Кондратенко О. В. — Наводиться перелік знахідок виду в регіоні, який включає загалом 11 пунктів, зокрема 10 нових. Подано короткі відомості про будівлі курганчикових мишей та перелік кормових рослин, знайдених у курганчиках. Уточнено східну межу поширення *Mus spicilegus*, яка проходить через східні терени України. Висловлено припущення про можливість знахідок виду в прилеглих районах Російської Федерації.

Ключові слова: *Mus spicilegus*, Rodentia, екологія, поширення, Україна.

Каріотип *Lymnaea auricularia* (Gastropoda, Pulmonata, Lymnaeidae) з Центрального Полісся. Гарбар О. В. — Описано каріотип *L. auricularia* на основі аналізу 50 метафазних пластинок від 10 екземплярів моллюсків, зібраних на Центральному Поліссі (м. Житомир, р. Тетерів). Хромосомна формула — $2n=22m+4sm+2st+6t=34$. Основне число NF = 62.

Ключові слова: хромосоми, каріотип, каріограма, *Lymnaea auricularia*, Центральне Полісся.

Поширення *Globodera rostochiensis* (Tylenchida, Heteroderidae) в Україні. Пилипенко Л. А. — Проаналізовано поширення *Globodera rostochiensis* Wollenweber в Україні: з 1995 по 1998 рр. збільшилась чисельність заражених районів (на 4,1%), господарств різних форм власності (на 10,5%) та присадибних ділянок (на 1,9 %). На сьогодні загальна площа поширення золотистої картопляної цистоутворюючої нематоди становить 5812,7 га і охоплює майже всю зону традиційно сприятливу для ведення картоплярства в країні. Спостерігається відсутність повноцінного нового покоління *G. rostochiensis* в коренях стійких сортів картоплі, що дозволяє віднести вирощування нематодостійких сортів до перспективних біологічних методів запобігання поширенню картопляної нематоди та збільшенню її чисельності в агроценозах.

Ключові слова: поширення, *Globodera rostochiensis*, картопля.

Рідкісні, зникаючі, та випадкові види іксодових кліщів (Parasitiformes, Ixodidae) в Україні. Небогаткін І. В. — В Україні зустрічаються 10 видів іксодових кліщів, які заслуговують на включення до «Червоної Книги» як: 1) рідкісні види: *Haemaphysalis inermis* Bir., *H. sulcata* Can. et Franz і *Ixodes frontalis* Panzer; 2) зникаючі види: *H. caucasica* Ol., *H. numediana taurica* Posp.-Shir., *I. caledonicus* Nut., *I. eldaricus* Dian., *I. simplex* Noum., *I. vespertilionis* Koch, *I. unicusvatus* Neum. 2 види, *Amblyomma gamma* Donitz і *I. brunneus* Koch, розглядаються як такі, що потрапили на територію України випадково, і тому мають бути вилучені зі списку фауни.

Ключові слова: Ixodidae, кліщі, Україна, фауна.